

Nadal i renaixement personal

Jordi Bilbeny

Quan ens aproximem a l'origen de la festa de Nadal i retrocedim en el temps, anem a parar ineludiblement al món precristià. El fet que es tracti de la celebració d'un solstici, amb connotacions sobrenaturals i divines, però d'un solstici al cap i a la fi, ja ens marca les pautes d'una festivitat més vinculada al culte solar que a un déu encarnat, perquè aquesta concepció de Déu fet home no va ser imposada pel catolicisme fins al segle IV. A més a més, com que els dos solsticis són la porta del sol creixent i la del sol minvant; i el d'estiu és representat per Sant Joan i poc després de Nadal ens trobem la figura de Sant Joan Evangelista, sembla evident que abans que s'operés la fixació del naixement de Crist al 25 de desembre –que hom celebrava o al cap d'any o pel març, amb l'arribada de la primavera–, s'havia d'haver donat en aquesta mateixa data un culte a Sant Joan. Aleshores, ja seríem de ple al costat de Janus, un dels deus itàlics més primitius, representat amb dues cares –una que mira endavant i l'altra que mira endarrera– i amb dues claus –la del cel i la de l'infern–, que també s'han interpretat com les claus solsticials. I per l'etimologia, seríem alhora al costat de la gran divinitat basca Basajaun, que literalment vol dir Senyor del Bosc.

El culte a Basajaun, contràriament al que vénen explicant la majoria d'etnòlegs i antropòlegs, no se circumscriu tan sols entre els bascos actuals. Les seves traces es poden seguir amb força nitidesa, al llarg d'Aragó i Catalunya. Tot i que aquest, per la seva novetat, requeriria un estudi a part, no per això vull deixar de remarcar l'aspecte lingüístic d'aquesta identificació.

A través de l'euskera podem dir que Joan, Jan, Yann, Ion, Sean o John vénen a dir "Senyor", en tot tractament jeràrquico-religiós, perquè aquest és el significat que té el nom basc actual "Jaun". Això és fàcil de veure si sabem que la idea de "Déu", en euskara, es tradueix pels mots "Jainko" o "Jaungoiko", que literalment significa "Senyor de dalt", però també perquè en alguns llocs d'Euskadi anomenaven a Déu "Ianicot", que seria com dir-li "Joanet". Per afinar-ho més, en alguns processos inquisitorials realitzats al País Basc al segle XVII, les processades invoquen Déu dient-li "Joan Goiko". Amb la qual cosa la identificació del "joan" basc amb el "joan" català es fa irrevocable.

Per tant, ara podem dir amb prou coneixement, que el nostre Nadal és un relíct de les antigues festes arcaiques precristianes, relacionades amb la religió dels antics bascos i romans. Ho demostra, a més a més i encara, tot el que fa referència al culte a l'arbre. Ja

sigui en forma de tió o a través de les múltiples manifestacions nadalenques en què un arbre esdevé la part principal i vertebradora de la festa. Ho demostra el pessebre, on el fet que uns pastors vagin a adorar un infant diví en una cova, ens torna a remetre al culte arcaic de la Mare Terra, justament a l'interior de les coves.

Vistes, per tant, les coses des d'aquesta perspectiva, desvinculades de la inèrcia temporal, de l'immediatisme de la irreflexió i dels vincles familiars més íntims, quin sentit té avui dia el Nadal? I quina raó de ser té celebrar-lo amb elements procedents d'una religiositat perduda, esborrada de la nostra consciència, per raó de segles de persecució ferotge, i que s'ha acabat incrustant i confonent en una mena de consumisme dogmàtic i forassenyat?

Jo diria que el primer sentit antropològic que el Nadal ens pot aportar és el fet mateix de manifestar-nos que hi ha un Nadal i que hi ha hagut un Nadal durant mil lennis. Més enllà de si cal fer cagar el tió al carrer o a casa; més enllà de fer uns Pastorets clàssics o desmitificadors; més enllà de la introducció innecessària dels Pares Noel, de si cal tenir un avet o celebrar els Reis, més enllà de la Missa del Gall i del Cap d'Any a cops de campanada i de raïm, el que ens indica el Nadal és que la nostra civilització li ha donat un sentit especial i transcendent. Un sentit de revelació divina, de purificació espiritual, de connexió entre realitats, de vincle insubstituïble entre el jo més profund i la natura. El Nadal, amb la seva fredor i extrema humilitat, ens continua indicant que continua viu i vivent. Però, tal vegada, no es trobi on els anuncis, les empreses, els poders i les religions en diuen que es troba. Potser l'ànima autèntica del Nadal hagi desaparegut del tot. I calgui fer-la néixer de nou. I ens calgui a nosaltres també, tornar a renéixer.

No havíem dit sempre que el Nadal era un culte al naixement?

Jordi Bilbeny